

Kultura i Wartości
ISSN 2299-7806
Nr 19/2016

<http://dx.doi.org/10.17951/kw.2016.19.5>

Nowy Jedwabny Szlak, „win-win cooperation” i socjalizm z chińskim charakterem

Adam Nobis

Od kilku lat Chińska Republika Ludowa realizuje projekt budowy Nowego Jedwabnego Szlaku. To wielki projekt budowy i modernizacji infrastruktury komunikacyjnej: linie kolejowe, drogi, mosty, porty, lotniska. To także projekt kształtowania międzynarodowych relacji i globalnego ładu w oparciu o nowe zasady i wartości. Celem tekstu jest sprawdzenie, czy zasady i wartości Nowego Jedwabnego Szlaku mają związek z wartościami chińskiego socjalizmu. A jeśli tak, to na czym ten związek polega. Przedstawione tu poszukiwania prowadzą do wniosku, że treści ideowe projektu Nowego Jedwabnego Szlaku oraz chińskiego socjalizmu łączy konfucjanistyczny rodowód.

Słowa kluczowe: Nowy Jedwabny Szlak, Chiny, socjalizm, wartości

7 września 2013 r. w stolicy Kazachstanu Astanie Przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej Jinping Xi¹ w przemówieniu na Uniwersytecie im. Nursułtana Nazarbajewa zaprezentował nową chińską propozycję polityki międzynarodowej, stwierdzając: „Drodzy przyjaciele, by stworzyć bliższe ekonomiczne więzi, pogłębić kooperację i poszerzyć obszar rozwoju

ADAM NOBIS, doktor habilitowany, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego, Instytut Kulturoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego; adres do korespondencji: Instytut Kulturoznawstwa UWro, ul. Szewska 50/51, 50-139 Wrocław; e-mail: adam.nobis@uni.wroc.pl

¹ Imiona i nazwiska wszystkich osób będą zapisywane zgodnie ze zwyczajem języka polskiego w kolejności: imię i nazwisko.

w regionie Euroazji, powinniśmy przyjąć innowacyjne podejście i wspólnie budować »ekonomiczny pas wzdłuż Jedwabnego Szlaku«. Będzie to wielką korzyścią dla ludzi wszystkich krajów wzdłuż tego szlaku”². Z kolei przemawiając 2 października tego samego roku w indonezyjskim parlamencie w Dżakarcie, powołując się na stary morski Jedwabny Szlak powiedział: „Chiny będą wzmacniać morską współpracę z krajami SEAN, by [...] rozwijać morskie partnerstwo we wspólnym wysiłku budowy Morskiego Jedwabnego Szlaku 21 wieku”³.

28 marca 2015 roku w Chinach opublikowano oficjalny dokument, który w angielskiej wersji językowej zatytułowany jest *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road. Issued by the National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce of the People’s Republic of China, with State Council authorization*⁴. Dokument ten scala obie inicjatywy budowy Nowych Jedwabnych Szlaków, lądowego oraz morskiego w jeden, wielki projekt określany skrótowo „Belt and Road”, czyli jako „Pas i Droga”, o którym czytamy: „Przyspieszenie budowy Pasa i Drogi przyczyni się do ekonomicznego dobrobytu krajów [...], do wymiany i wzajemnego uczenia się od siebie różnych cywilizacji, a także będzie promowało pokój i rozwój świata. To wielkie przedsięwzięcie, które przyniesie korzyść ludziom na całym świecie”. Tekst wskazuje cele projektu: koordynacja polityki krajów uczestniczących, ułatwienia komunikacyjne, niezakłócony handel, integracja finansowa i kontakty między mieszkańcami różnych krajów.

Władze Chin planują osiągnięcie tych celów na rok 2049, czyli setną rocznicę powstania Chińskiej Republiki Ludowej, zaś sam Projekt znajduje się na różnych etapach realizacji.

² J. Xi, *Promote Friendship Between Our People and Work Together to Build a Bright Future*, http://www.fmpre.gov.cn/mfa_eng?wjdt_665385/zyjh_665391/t107 [dostęp: 12.09.2016].

³ Tenże, *Speech by Chinese President Xi Jinping to Indonesian Parliament*, http://www.asean-china-center.org/english/2013-10/03/c_133062675.htm [dostęp: 12.09.2016].

⁴ http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html [dostęp: 22.02.2016], dalej w skrócie „Vision&Actions”.

Niektóre jego elementy już istnieją. Powołane zostały dwie ważne instytucje mające finansować Projekt: Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) i Silk Road Found. Między miastami Chin a wieloma miastami Europy i Azji już kursują regularne pociągi towarowe, jak połączenie chińskiego Yiwu z Madrytem czy Teheranem. Grecki port Pireus, wydzierżawiony na 35 lat przez chińskie przedsiębiorstwo Piraeus Container Terminal, umożliwia przeładunek towarów między statkami a pociągami. Inne inwestycje są na etapie realizacji. Na przykład w 2017 roku ma być oddany do użytku Korytarz Transportowy łączący chiński Kaszgar z pakistańskim portem Gwadar oraz chińska naziemna stacja komunikacji satelitarnej, budowana w Argentynie w rejonie miasta Las Lajas. Inne inwestycje istnieją jedynie w postaci planów i podpisanych umów międzynarodowych. Kanał Nikaraguański ma połączyć Atlantyk z Pacyfikiem, a Parlament Nikaragui w 2013 roku wyraził zgodę na budowę i dzierżawę tego kanału przez 50 lat przez firmę Hong Kong Nicaragua Canal Development. Umowy zawarte przez Chiny, Brazylię i Peru dotyczą planów budowy kolei transamerykańskiej, która połączyć ma Puerto Ilo w Peru z Porto do Açu w Brazylii, łącząc także oba oceany. Zaś umowa Chin i Kenii dotyczy budowy linii kolejowej łączącej stołeczną Nairobi z portem Mombasa nad Oceanem Indyjskim. To tylko przykładowe inwestycje wybrane ze znacznie szerszej listy.

W realizacji chińskiej inicjatywy uczestniczą kraje wszystkich zamieszkałych kontynentów. Przykładowo udział w AIIB zgłosiło 57 krajów, w tym Polska. Wielu obserwatorów odnotowuje infrastrukturalny aspekt nowej chińskiej inicjatywy. Piotr Winnicki wyjaśnia, że oznacza ona „budowę i modernizację infrastruktury transportowej – kolejowej i drogowej, portów lądowych i morskich oraz lotnisk, ale także ropociągów, gazociągów oraz sieci telekomunikacyjnej”⁵. Inni zwracają uwagę na szersze znaczenie projektu: ekonomiczne, polityczne, a także globalne. Nake Kamrany pisze, że wraz z Nowym Szlakiem „narodził się nowy międzynarodowy porządek ekono-

⁵ P. Winnicki, *Nowy Jedwabny Szlak. Droga do budowy imperium*, s. 2., „Biznes.pl” 15.10.2015, <http://biznes.pl/magazyny/handel/nowy-jedwabny-szlak-droga-do-budowy-imperium/cct76t> [dostęp: 18.02.2016].

miczny i polityczny”⁶. Sebastien Peyrouse pisze o „Nowym Porządku Świata”⁷, Pepe Escobar o „Nowym (Jedwabnym) Porządku Świata”⁸ a Afshin Molavi stwierdza, że „Nowy Jedwabny Szlak fundamentalnie przeobraża nasz świat”⁹. Zresztą, jak pamiętamy, tekst *Vision&Actions* także odwołuje się do pokoju, rozwoju i ludzi całego świata. Ci, dla których nowa chińska inicjatywa oznacza nie tylko budowę dróg i mostów, lecz także budowę nowego globalnego ładu zwracają uwagę na związane z nią nowe międzynarodowe zasady i wartości. Wielu wskazuje na formułę „win-win cooperation”, czyli współpracy, na której korzystają wszystkie zaangażowane strony. Formuła ta jest zarówno zasadą, gdy postuluje lub reguluje określone rozwiązania, jak też wartością, gdy je waloryzuje. Zgodnie z dokumentami i przemówieniami chińskich przywódców ma się stać ona jedną z podstaw budowanego Nowego Jedwabnego Szlaku oraz nowego „jedwabnego” porządku świata, czy w skrócie nowego Jedwabnego Świata.

Badacze wskazują jeszcze na inne zasady i wartości tego nowego „jedwabnego” globalnego ładu, do kształtowania którego przyczyniać się ma chińska inicjatywa Nowego Jedwabnego Szlaku: multipolarność, otwartość, równość, różnorodność, harmonia, wspólnota... Od początku chińskich reform, które za inicjował Xiaoping Deng, przywódcy kraju niezmiennie określają ich cel jako „budowę socjalizmu z chińskim charakterem” i mówią o związanych z tym socjalistycznych zasadach i wartościach. Czy i jaki związek ma ten chiński socjalizm z inicjatywą

⁶ N. M. Kamrany, *China's new World Order: Sharing Global Prosperity Through Connectivity of the Silk Route Countries*, „The World Post” 3.06.2015, www.huffingtonpost.com/nake-m-kamrany [dostęp: 21.09.2016].

⁷ S. Peyrouse, *Building a New Silk Road? Central Asia in the New World Order*, „Origins. Current Events in Historical Perspective” 2009, t. 2, nr 10, <http://origins.osu.edu/article/building-new-silk-road-central-asia-new-world-order> [dostęp: 21.09.2016].

⁸ P. Escobar, *U.S. Wakes up to “New (Silk) World Order”*, „Asia Times”, 15.05.2015, <http://atimes.com/2015/05/u-s-wakes-up-to-new-silk-world-order/> [dostęp: 21.09.2016].

⁹ A. Molavi, *Five Ways the “New Silk Road” Could Transform the Global Economy*, „Credit Suisse”, 27.11.2015, <https://www.credit-suisse.com/us/en/articles/articles/news-and-expertise/2015/11/en/five-ways-the-new-silk-road-could-transform-the-global-economy.html> [dostęp: 21.09.2016].

Nowego Jedwabnego Szlaku, nowego „jedwabnego” porządku świata i związanych z nimi wartościami? Omówienie wartości Nowego Jedwabnego Szlaku oraz wartości socjalizmu z chińskim charakterem, w tym 12 kluczowych wartości socjalizmu (core socialist values)¹⁰ przekracza możliwości tego tekstu, dlatego chciałbym się tu zatrzymać nad pytaniem o to, czy i jaki związek z treściami chińskiego socjalizmu ma zasada „win-win cooperation”? Przy czym chciałbym od razu wyjaśnić: interesuje mnie związek projektu Nowego Szlaku z treściami, ideami, wartościami chińskiego socjalizmu, tak jak jest propagowany w dokumentach, przemówieniach, państwowych mediach a także w sloganach i na plakatach widocznych na ulicach wielu chińskich miejscowości. Realizacja tych idei, wartości w codziennym życiu członków Partii i obywateli Państwa nie będzie przedmiotem zainteresowania tego tekstu. Same wartości, normy i zasady będą tu rozumiane zgodnie z wywodzącą się od Alfreda Louisa Kroebera tradycją, jako treści kulturowe, znaczenia waloryzujące i organizujące życie ludzkich społeczności¹¹.

Zacznijmy od obecnej w *Vision&Actions* formuły „win-win”, którą potraktować można i jako zasadę, gdy postuluje czy też reguluje i jako wartość, gdy waloryzuje. W dokumencie czytamy: „Inicjatywa Pasa i Drogi jest sposobem na współpracę opartą na zasadzie »win-win cooperation«, która promuje wspólny rozwój i pomyślność i prowadzi do pokoju i przyjaźni przez wzajemne rozumienie i zaufanie oraz rozwój wymiany”. W przemówieniu w Astanie Jinping Xi o starym Jedwabnym Szlaku powiedział: „Ponad 2000 lat historii wymiany uczy, że kraje różnych ras, wierzeń i kultur opierając się na solidarności, wzajemnym zaufaniu, równości, inkluzyjności, wzajemnym uczeniu i kooperacji »win-win« były w stanie wspólnie uczestniczyć w pokoju i rozwoju. To wartościowa inspiracja, jaka płynie ze starożytnego Jedwabnego Szlaku”. W tej wartości-

¹⁰ *China's core socialist values*, <http://en.people.cn/90785/8494839.html> [dostęp: 12.09.2016].

¹¹ A. L. Kroeber, *Istota kultury*, PWN, Warszawa 1989. Por. U. Hannerz, *Cultural Complexity. Studies in the Social Organization of Meaning*, Columbia University Press, New York 1992.

wej inspiracji aż roi się od innych wartości, jak solidarność, zaufanie, równość, inkluzyjność, czyli otwarcie dla wszystkich, pokój, i rozwój, ale zatrzymajmy się nad formułą współpracy „win-win”, czyli „zwycięzca-zwycięzca”, która za wartość działania uznaje korzyść wszystkich zaangażowanych stron i z tego też powodu uznaje takie działanie za wartościowe. W przemówieniu w Dżakarcie Jinping Xi powiedział: „Chiny nie mogą rozwijać się w izolacji od świata, a świat również potrzebuje do swego rozwoju Chin. Chiny w pełni angażują się w rozwój pokojowy [...] i strategię wzajemnych korzyści” (*strategy for win-win results*). W Seattle w USA 22 września 2015 r. Jinping Xi kilka razy odwoływał się do formuły „win-win”, a o inicjatywie Pasa i Drogi zauważył, że nastawiona jest ona na „powszechny rozwój wszystkich krajów”¹². Tydzień później, 29 września, przemawiając przed Zgromadzeniem Ogólnym ONZ w Nowym Jorku, podkreślał i nowość formuły „win-win”, i nowość opartego na niej postulowanego przez Chiny porządku globalnego: „Powinniśmy wdrożyć nową wizję obopólnych korzyści dla wszystkich” (*win-win outcomes for all*)¹³. 5 grudnia 2015 roku w Johannesburgu w RPA ponownie mówił o „budowie nowego modelu międzynarodowego partnerstwa opartego na współpracy obopólnych korzyści” (*win-win cooperation*)¹⁴.

Jaki związek ma formuła „win-win” i połączona z nią wartość obopólności korzyści czy raczej korzyści wszystkich zaangażowanych we współpracę stron z budowanym w Chinach socjalizmem z chińskim charakterem i czy w ogóle ma jakiś związek? Czy Nowy Jedwabny Szlak i związany z nim kształtowany nowy „jedwabny” porządek świata jest jakąś formą światowej ekspansji socjalizmu z chińskim charakterem? 29 listopada 2014 roku w Pekinie w trakcie Foreign Affairs Work Conference (FAWC) w przemówieniu Jinping Xi padły znajome nam sło-

¹² *Chinese President Xi Jinping Addresses the American Public*, <https://www.ncuscr.org/content/full-text-president-xi-jinpings-speech> [dostęp: 21.09.2016].

¹³ *Xi Jinping first UN address*, <http://qz.com/512886/read-the-full-text-of-xi-jinpings-first-un-address/> [dostęp: 21.09.2016].

¹⁴ *President Xi Jinping Delivers Speech at FOCAC Summit: Full Text*, <http://qz.com/512886/read-the-full-text-of-xi-jinpings-first-un-address/> [dostęp: 21.09.2016].

wa: „Musimy głosić potrzebę budowy nowego typu międzynarodowych relacji opartych na zasadzie »win-win cooperation«”¹⁵. Przewodniczący mówił także o budowie Nowego Jedwabnego Szlaku i związanej z nim promocji zasady obustronnych korzyści (*win-win outcomes*). Podczas konferencji dotyczącej spraw międzynarodowych i dyplomacji 25 grudnia 2014 roku w Pekinie Minister Spraw Zagranicznych Yi Wang, nawiązując do słów Przewodniczącego powiedział: „To nowa wizja oparta na nowej teorii dyplomacji przedstawianej przez kierownictwo Partii od 18. Zjazdu”¹⁶. Z kolei w *Dyplomatycznym Manifestie* opublikowanym 31 grudnia tego roku kierujący chińskim Instytutem Polityki Światowej Xiangyang Chen pisał, że zasada „win-win cooperation” w polityce międzynarodowej pozwoli zmierzać „ku »wspólnocie wspólnego przeznaczenia«, którą charakteryzuje partnerstwo, dobrobyt i powiązania, jak powtarza przy różnych okazjach Xi od objęcia kierownictwa”¹⁷.

Zajrzyjmy do dokumentów wspomnianego 18. Zjazdu KPCh. Jinping Xi objął funkcję sekretarza generalnego Komunistycznej Partii Chin 15 listopada 2012 roku, a funkcję przewodniczącego Chińskiej Republiki Ludowej 14 marca 2013 roku, a więc Zjazd ten 8 listopada 2012 roku otworzył ówczesny sekretarz generalny partii Jintao Hu, który w przedstawianym raporcie powiedział następująco: „Chiny niezłomnie realizować będą otwartą strategię »win-win« nastawioną na silny, trwałe i zrównoważony rozwój ekonomii globalnej poprzez rozwój współpracy. [...] Chiny nadal będą dźwżyć wysoko sztandar pokoju, rozwoju, współpracy i wzajemnych korzyści dla świa-

¹⁵ Xi eyes more enabling int'l environment for China's peaceful development, http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-11/30/c_133822694_2.htm [dostęp: 21.09.2016].

¹⁶ Y. Wang, *Foreign Minister Wang Yi's Speech on China's Diplomacy in 2014*, http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-12/26/c_133879194_6.htm [dostęp: 13.09.2016].

¹⁷ X. Chen, *A Diplomatic Manifesto to Secure the Chinese Dream*, „China-U.S. Focus”, 31.12.2014, <http://www.chinausfocus.com/foreign-policy/a-diplomatic-manifesto-to-secure-the-chinese-dream/> [dostęp: 13.09.2016].

towego pokoju i wspólnego rozwoju”¹⁸. Gdy 15 października 2007 roku Jintao Hu otwierał poprzedni Zjazd, to w raporcie padają słowa „Chiny będą niezłomie realizować strategię »win-win«”¹⁹. Jednak o ile w raporcie z 2012 roku w rozdziale dotyczącym polityki międzynarodowej jest mowa o sztandarze pokoju, rozwoju, współpracy i wzajemnych korzyści, to raport z 2007 roku zatytułowany jest *Trzymajmy wysoko sztandar socjalizmu z chińskim charakterem*, a w samym raporcie jest mowa o potrzebie budowania „systemu kluczowych socjalistycznych wartości”. Z kolei raport z 2012 roku wymienia dwanaście tych kluczowych socjalistycznych wartości: „dobrobyt, demokracja, obywatelskość, harmonia, wolność, równość, sprawiedliwość, prawo, patriotyzm, poświęcenie, uczciwość, przyjaźń”. Jaki związek mają te kluczowe socjalistyczne wartości socjalizmu z chińskim charakterem, z formułą „win-win”, do której odwołuje się chińska polityka zagraniczna i projekty budowy Nowego Jedwabnego Szlaku i nowego Jedwabnego Świata? Czy w ogóle zachodzi tu jakiś związek? Michael Swaine pisze o „dyplomacji z chińskim charakterem”²⁰. Czy dyplomacja z chińskim charakterem ma związek z socjalizmem z chińskim charakterem? Czy też może mamy tu dwa różne wysoko trzymane sztandary: Sztandar Socjalizmu w polityce wewnętrznej oraz Sztandar Pokoju w polityce zagranicznej?

Zacznijmy od pytania, o jaki chiński charakter chodzi w przypadku i socjalizmu, i polityki zagranicznej? O budowie „so-

¹⁸ J. Hu, *Full text of Hu Jintao's report at 18th Party Congress*, http://news.xinhuanet.com/english/special/18cpcnc/2012-11/17/c_131981259_7.htm [dostęp: 13.09.2016].

¹⁹ Tenże, *Hold High the Great Banner of Socialism with Chinese Characteristics and Strive for New Victories in Building a Moderately Prosperous Society in all respects. Full text of Hu Jintao's report at 17th Party Congress*, http://news.xinhuanet.com/english/2007-10/24/content_6938749.htm [dostęp: 21.09.2016].

²⁰ M. D. Swaine, *Xi Jinping's Address to the Central Conference on Work Relating to Foreign Affairs: Assessing and Advancing Major-Power Diplomacy with Chinese Characteristics*, „China Leadership Monitor” 2015, nr 46, <http://www.hoover.org/sites/default/files/clm46ms.pdf> [dostęp: 21.09.2016].

cializmu z chińskim charakterem” jest mowa w Statucie partii²¹ i konstytucji państwa²². To koncepcja inicjatora chińskich reform Xiaopinga Denga, który otwierając 1 września 1982 roku w Pekinie 12 Zjazd Partii powiedział: „Musimy łączyć uniwersalną prawdę marksizmu z konkretną chińską rzeczywistością i [...] budować socjalizm z chińskim charakterem”²³. W innym miejscu rozwijał tę myśl: „przez marksizm rozumiemy marksizm zintegrowany z warunkami chińskimi, a przez socjalizm rozumiemy socjalizm, który jest dostosowany do chińskich warunków i specyficznego chińskiego charakteru”²⁴. Joshua Ramo wskazywał na innowacyjność i pragmatyczność chińskiego socjalistycznego modelu rozwoju, określając go konsensusem pekińskim²⁵. Wraz z rozwojem reform w Chinach powoływano się na Xiaoping Denga i jego Teorię Budowy Socjalizmu z Chińskim Charakterem, podkreślając jej nowatorstwo i pragmatyzm. Otwierając 15 Zjazd Partii 12 września 1997 roku, jej ówczesny sekretarz generalny Zemin Jiang cytował słowa Denga, który miał stwierdzić: „Nasze zadanie jest zupełnie nowatorskie i nigdy nie było ono omawiane przez Marksa, nigdy nie było podejmowane przez naszych poprzedników i nigdy nie było realizowane w jakimkolwiek innym kraju socjalistycznym. Nie mamy się zatem od kogo uczyć. Możemy się jedynie uczyć z praktyki”. Słowa Denga Jiang opatrzył następującym komentarzem: „A zatem, jeśli rzeczywiście chcemy budować w Chinach socjalizm, powinniśmy we wszystkim opierać się na aktualnej sytuacji początkowego etapu socjalizmu, a nie na naszych subiektywnych pragnieniach ani na takich czy innych zagra-

²¹ *Constitution of the Communist Party of China*, s. 4, <http://www.cctb.net/bygz/wxfy/200912/PO20130619516888170011.pdf> [dostęp: 21.09.2016].

²² *Constitution of the People's Republic of China*, <http://en.people.cn/constitution/constitution.html> [dostęp: 21.09.2016].

²³ X. Deng, *Opening Speech at the Twelfth National Congress of The Communist Party of China*, <https://dengxiaopingworks.wordpress.com/2013/03/08/opening-speech-at-the-twelfth-national-congress-of-the-communist-party-of-china> [dostęp: 21.09.2016].

²⁴ Tenże, *Building a Socialism with a Specifically Chinese Character*, <http://en.people.cn/dengxp/vol3/text/c1220.html> [dostęp: 21.09.2016].

²⁵ J. C. Ramo, *The Beijing Consensus*, Foreign Policy Centre, London 2004.

nicznych modelach, ani też na jakichś dogmatycznych interpretacjach dzieł marksizmu, ani na żadnych błędnych poglądach przypisywanych marksizmowi”²⁶. Otwierając 8 listopada 2002 roku kolejny 16 Zjazd, Zemin Jiang swój raport zatytułował *Budując społeczeństwo dobrobytu [...] i tworząc nową sytuację w budowie socjalizmu z chińskim charakterem*, a w nim nadal mówił o nowatorstwie myśli Denga i o tym, że „Teoria Xiaoping Denga jest naszym sztandarem”²⁷. Jednak do swojego wystąpienia wprowadził też inne treści. Mówił, że potrzebom materialnym społeczeństwa towarzyszą potrzeby duchowe: „Socjalistyczna cywilizacja duchowa jest ważną własnością socjalizmu z chińskim charakterem. Korzystając z naszej chińskiej rzeczywistości powinniśmy rozwijać wspaniałą tradycję naszej narodowej kultury”. Jedną z form realizacji socjalistycznej cywilizacji duchowej jest koncepcja socjalistycznego społeczeństwa harmonii rozwijana przez Zemina Jianga oraz jego następców: Jintao Hu i Jinpinga Xi. Inną formą jest koncepcja „kluczowych socjalistycznych wartości”. Coraz częściej w kraju i za granicą wskazywano, że oznacza to rehabilitację myśli Konfucjusza²⁸.

Nie chcę polemizować z tymi, którzy wskazują na nowatorski charakter pekińskiego konsensusu czy socjalizmu z chińskim charakterem. Chciałbym jednak za innymi autorami wskazać na paradoksalnie jednocześnie i inny, odwołujący się do tradycji i przeszłości aspekt tego chińskiego charakteru. Czy chiński socjalizm może być jednocześnie i nowatorski, i tradycyjny? Spróbujmy to wyjaśnić. Duanru Yang z College of Marxism z Uniwersytetu Chongqing w Chinach porównuje 12 kluczowych socjalistycznych wartości z 18. Zjazdu partii z pra-

²⁶ Z. Jiang, *Report at the 15th national Congress of the Communist party of China*, <http://fas.org/news/china/1997/970912-prc.htm> [dostęp: 21.09.2016].

²⁷ Tenże, *Build a Well-off Society in an All-Round Way and Create a New Situation in Building Socialism with Chinese Characteristics*, http://news.xinhuanet.com/english/2002-11/18/content_633685.htm [dostęp: 21.09.2016].

²⁸ Por.: Y. Zheng, S. K. Tok, „*Harmonious society*” and „*harmonious world*”: *China’s policy discourse under Hu Jin Tao*, „China Policy Institute Briefing Series” 2007, nr 26. Także: S. Landsberger, *Socialist spiritual civilization*, [w:] *Encyclopedia of Contemporary Chinese Culture*, http://contemporary_chinese_culture.academic.ru/713/socialist_spiritual_civilization [dostęp: 21.09.2016].

cą Di Zi Gui, napisaną przez Yuxiu Li w okresie rządów cesarza Kangxi (1661–1722), która przedstawiała ówczesne tradycyjne, konfucjanistyczne zasady wychowania i moralności. W konkluzji Duanru Yang stwierdza: „Di Zi Gui jest identyczna z moralnymi wymaganiami kluczowych socjalistycznych wartości na poziomie obywatelskim i jest ważnym źródłem tradycyjnej kultury dla tych kluczowych wartości socjalizmu”²⁹. Inny badacz chiński, Peimin Ni, profesor filozofii z Grand Valley State University w USA analizował wypowiedzi Jinpinga Xi i zwrócił uwagę na dwa często pojawiające się sformułowania: „Jedno to mingyungongtongti 命运共同体 – wspólnota przeznaczenia. [...] Drugie to hezuogongyin 合作共赢 – współpraca i wspólna korzyść”³⁰. Peimin Ni odnosi te słowa do chińskiego projektu Nowego Jedwabnego Szlaku i nowego „jedwabnego” porządku świata i pisze: „Jeśli jesteśmy wspólnotą przeznaczenia, to nie mamy innej możliwości poza współpracą. Gry o sumie zerowej nie istnieją! Są tylko dwie możliwości: zero-zero, gdy walczymy ze sobą albo zwycięzca-zwycięzca, gdy współpracujemy!” Autor wskazuje też na rodowód takiego myślenia: „Konfucjaniści dobrze znają sens tianxia 天下, czyli »wszystko pod niebem« jako wspólnotę przeznaczenia”. Odwołując się do ustaleń obu chińskich filozofów, można byłoby wyjaśniać specyfikę chińskiego socjalizmu i dyplomacji wskazując na tradycyjną chińską kulturę, moralność i światopogląd przesiąknięte wpływami myśli i tradycji Konfucjusza. Osamu Sajama przedstawia to jednak nieco inaczej i zauważa, że rozwijana w Chinach „konceptcja chińskich wartości opiera się na mieszaninie współczesnych marksistowskich wartości, tzw. »kluczowych wartości socjalizmu« i tradycyjnych wartości konfucjanizmu”³¹. Wtedy

²⁹ D. Yang, *The Contemporary Significance of Promoting Di Zi Gui Spirit From the perspective of the Core Socialist values*, „Cross-Cultural Communication” 2015, t. 11, nr 3, s. 24, <http://www.cscanada.net/index.php/ccc/article/view/6653> [dostęp: 21.09.2016].

³⁰ P. Ni, *The Underlying Philosophy and Impact of the New Silk Road World Order*, http://www.wpfdc.org/images/docs/Peimin_Ni_The_Underlying_Philosophy_and_Impact_of_the_New_Silk_Road_World_Order.pdf [dostęp: 21.09.2016].

³¹ O. Sayama, *China's Approach to Soft Power: Seeking a Balance between Nationalism, Legitimacy and International Influence*, s. 4, „Royal United Services

specyficzność chińskiego socjalizmu i dyplomacji polegałaby nie na samym konfucjanizmie, lecz na jego łączeniu z marksizmem. Czy nie przypomina to słów Xiaoping Denga, że w Chinach „marksizm to marksizm zintegrowany z warunkami chińskimi”?

Wróćmy jednak do naszego pytania o związek strategii „win-win”, Nowego Jedwabnego Szlaku i nowego „jedwabnego” porządku świata z chińskim socjalizmem. Czy w przypadku Chin polityka zewnętrzna i wewnętrzna są ze sobą niepowiązane? Nad pierwszą powiewa sztandar pokoju, a nad drugą socjalizmu? A jeśli zachodzi tu związek, to na czym on polega? W polityce zagranicznej kluczową rolę odgrywa strategia „win-win” o konfucjanistycznym rodowodzie. W polityce wewnętrznej pojawiają się jednak inne konfucjanistyczne idee. Jedną z nich – „harmonię” odnajdujemy wśród 12 kluczowych socjalistycznych wartości. Spotykamy ją także w przemówieniach, komentarzach, dokumentach i innych tekstach dotyczących Nowego Jedwabnego Szlaku oraz związanego z nim nowego „jedwabnego” porządku świata, czyli w skrócie Jedwabnego Świata. W *Vision&Actions* czytamy: „Inicjatywa pomoże łączyć i koordynować strategie rozwojowe krajów wzdłuż Pasa i Drogi [...] wzmacniać kontakty międzyludzkie, kulturową wymianę, wzajemne uczenie się od siebie ludzi z różnych krajów, które umożliwi zrozumienie, zaufanie, wzajemny szacunek i życie w harmonii, pokoju i dobrobycie”³². W Nowym Jorku przed Zgromadzeniem Ogólnym ONZ Jinping Xi mówił: „Powinniśmy zwiększać wymianę między cywilizacjami, by promować harmonię, otwartość i szacunek dla różnic”³³. W Dżakarcie przed parlamentem Indonezji mówił podobnie o potrzebie harmonii w stosunkach międzynarodowych³⁴. Changping Fang wskazuje na związek dwóch ważnych celów chińskiej polityki wewnętrz-

Institute Occasional Paper” 2016, March, https://rusi.org/sites/default/files/201603_op_chinas_soft_power.pdf [dostęp: 21.09.2016].

³² *Vision & Actions*.

³³ *Xi Jinping first UN address*, dz. cyt.

³⁴ J. Xi, *Speech by Chinese President Xi Jinping to Indonesian Parliament*, dz. cyt.

nej i zewnętrznej: „ustanowienie harmonijnego społeczeństwa w kraju i harmonijnego świata na arenie międzynarodowej”³⁵.

Trudno zatem mówić o braku powiązań pomiędzy ideami, zasadami i wartościami chińskiej polityki wewnętrznej oraz międzynarodowej. Formuła „win-win” obecna w chińskiej dyplomacji, a także w Projekcie Nowego Jedwabnego Szlaku wpisuje się w socjalizm z chińskim charakterem. Decyduje o tym konfucjanistyczny rodowód tej formuły, jak i innych treści socjalizmu z chińskim charakterem. Decydują o tym także idee, które odnajdujemy zarówno w projekcie Nowego Jedwabnego Szlaku, jak i w chińskim socjalizmie, a przykładem może być wspomniana harmonia. Jak się ma natomiast socjalizm z chińskim charakterem do poglądów Karola Marksa i Fryderyka Engelsa? Pytanie to chyba wykracza poza cele, ramy i możliwości niniejszego tekstu, ale nie potrafię oprzeć się porównaniu choćby z *Manifestem Komunistycznym* opublikowanym w Londynie w 1848 roku.

Rozdział I *Manifestu* rozpoczynają słowa: „Historia wszelkiego społeczeństwa dotychczasowego jest historią walk klasowych. Wolny i niewolnik, patrycjusz i plebejusz, pan feudalny i chłop-poddany, majster cechowy i czeladnik, krótko mówiąc, ciemężyciele i uciemężeni pozostawali w stałym do siebie przeciwieństwie, prowadzili nieustanną, to ukrytą, to jawną walkę”. Zaś na końcu *Manifestu* czytamy: „Niech drżą panujące klasy przed rewolucją komunistyczną. Proletariusze nie mają w niej nic do stracenia prócz kajdan. Do zdobycia mają cały świat. Proletariusze wszystkich krajów, łączcie się!”³⁶. Zamiast harmonii, współpracy opartej na strategii „win-win” czy wspólnocie przeznaczenia wszystkich pod niebem mamy tu podziały, ciemężenie i walkę zarówno w polityce krajowej jak i międzynarodowej.

³⁵ C. Fang, *Comparison of Chinese and U.S. Soft Power and Its Implications for China*, „Shijie Jingji Yu Zhengzhi”, 1.07.2007; cyt. za: B. S. Glaser, M. E. Murphy; *Soft Power with Chinese Characteristics*, „Center for Strategic and International Studies”, 10.03.2009, <https://www.csis.org/analysis/soft-power-chinese-characteristics> [dostęp: 21.09.2016].

³⁶ K. Marks, F. Engels, *Manifest Komunistyczny*, [w:] tychże, *Dzieła Wybrane*, t. 1, Książka i Wiedza, Warszawa 1949, s. 14–61.

Xiaopin Deng w tekście zatytułowanym *Budując socjalizm ze specyficznym chińskim charakterem* pytał „Czym jest socjalizm i marksizm?”³⁷ i odpowiadał: „Socjalizm oznacza eliminację ubóstwa. Bieda nie jest socjalizmem ani tym bardziej komunizmem. [...] Lecz socjalistyczna zasada dystrybucji pozwala wszystkim ludziom prowadzić relatywnie wygodne życie. To dlatego potrzebujemy realizacji socjalizmu”. Przedstawione tu rozumienie socjalizmu i marksizmu można potraktować jako świadectwo pragmatyzmu i innowacyjności inicjatora chińskich reform. Znane jest przypisywane mu powiedzenie: „nie ważne, czy kot jest czarny czy biały dopóki łowi myszy”³⁸. W kontekście wprowadzanych w Chinach rozwiązań o kapitalistycznym rodowodzie i charakterze. Ja jednak chciałbym wskazać w przytoczonej wypowiedzi wyjaśniającej znaczenie socjalizmu fragment o „wszystkich ludziach”, który wpisuje się w rozwijane w kolejnych dekadach w Chinach koncepcje harmonijnego socjalistycznego społeczeństwa, socjalistycznej cywilizacji duchowej czy kluczowych socjalistycznych wartości. Ci „wszyscy ludzie” bardziej niż „proletariuszy wszystkich krajów” Marksa przypominają nam „wszystkich pod niebem” z konfucjanistycznego odczytania znaczenia koncepcji Tianxia. Jak to właściwie jest z tym kotem z chińskim charakterem: jest socjalistyczny, kapitalistyczny czy konfucjanistyczny? A socjalizm z chińskim charakterem jest nowatorski czy tradycyjny? Paradoksalnie jest chyba i nowatorski i tradycyjny. Jego nowatorstwo polega na czerpaniu z chińskiej tradycyjnej kultury, moralności, wyobrażeń ukształtowanych i przesiąkniętych tradycją myśli Konfucjusza.

Chińska polityka zagraniczna i wewnętrzna są ze sobą powiązane. Oparta na konfucjanistycznej strategii „win-win” chińska inicjatywa budowy Nowego Jedwabnego Szlaku, a wraz z nim nowego Jedwabnego Świata powiązane są zatem z budowanym w kraju socjalizmem z chińskim charakterem, który

³⁷ X. Deng, *Building a Socialism with a Specifically Chinese Character*, dz. cyt.

³⁸ L. Wen, *China Black Cat, White Cat Diplomacy*, „Foreign Policy”, 10.07.2009, <http://foreignpolicy.com/2009/07/10/chinas-black-cat-white-cat-diplomacy/> [dostęp: 21.09.2016].

także okazuje się realizacją idei o rodowodzie konfucjanistycznym. Jedwabny Szlak to nie tylko budowa linii kolejowych, portów, kanałów, lecz także ekspansja idei i wartości socjalizmu z chińskim charakterem, które mają jednak konfucjanistyczny rodowód. Nad Sztandarem Pokoju chińskiej polityki międzynarodowej oraz nad Sztandarem Socjalizmu polityki wewnętrznej wysoko powiewa sztandar Teorii Xiaoping Denga. Mówi się, że niedaleko pada jabłko od jabłoni. A jednak chińskie jabłko socjalizmu jest chyba bardzo odległe od jabłoni Marksa i Engelsa. A co z kotem? Ale czy to jedyne pytanie dotyczące Chin, które pozostaje otwarte?

Bibliografia

- Chen X., *A Diplomatic Manifesto to Secure the Chinese Dream*, „China-U.S. Focus”, 31.12.2014, <http://www.chinausfocus.com/foreign-policy/a-diplomatic-manifesto-to-secure-the-chinese-dream/> [dostęp: 13.09.2016].
- China's core socialist values*, <http://en.people.cn/90785/8494839.html> [dostęp: 12.09.2016].
- Chinese President Xi Jinping Addresses the American Public*, <https://www.ncuscr.org/content/full-text-president-xi-jinpings-speech> [dostęp: 21.09.2016].
- Constitution of the Communist Party of China*, s. 4, <http://www.cctb.net/bygz/wxfy/200912/PO20130619516888170011.pdf> [dostęp: 21.09.2016].
- Constitution of the People's Republic of China*, <http://en.people.cn/constitution/constitution.html> [dostęp: 21.09.2016].
- Deng X., *Building a Socialism with a Specifically Chinese Character*, <http://en.people.cn/dengxp/vol3/text/c1220.html> [dostęp: 21.09.2016].
- Deng X., *Opening Speech at the Twelfth National Congress of The Communist Party of China*, <https://dengxiaopingworks.wordpress.com/2013/03/08/opening-speech-at-the-twelfth-national-congress-of-the-communist-party-of-china/> [dostęp: 21.09.2016].
- Escobar P., *U.S. Wakes up to „New (Silk) World Order”*, „Asia Times”, 15.05.2015, <http://atimes.com/2015/05/u-s-wakes-up-to-new-silk-world-order/> [dostęp: 21.09.2016].
- Fang C., *Comparison of Chinese and U.S. Soft Power and Its Implications for China*, „Shijie Jingji Yu Zhengzhi”, 1.07.2007.
- Glaser B. S., Murphy M. E.; *Soft Power with Chinese Characteristics*, „Center for Strategic and International Studies”, 10.03.2009,

- <https://www.csis.org/analysis/soft-power-chinese-characteristics>
[dostęp: 21.09.2016].
- Hannerz U., *Cultural Complexity. Studies in the Social Organization of Meaning*, Columbia University Press, New York 1992.
- Hu J., *Full text of Hu Jintao's report at 18th Party Congress*, http://news.xinhuanet.com/english/special/18cpcnc/2012-11/17/c_31981259_7.htm [dostęp: 13.09.2016].
- Hu J., *Hold High the Great Banner of Socialism with Chinese Characteristics and Strive for New Victories in Building a Moderately Prosperous Society in all respects. Full text of Hu Jintao's report at 17th Party Congress*, http://news.xinhuanet.com/english/2007-10/24/content_6938749.htm [dostęp: 21.09.2016].
- Jiang Z., *Build a Well-off Society in an All-Round Way and Create a New Situation in Building Socialism with Chinese Characteristics*, http://news.xinhuanet.com/english/2002-11/18/content_633685.htm [dostęp: 21.09.2016].
- Jiang Z., *Report at the 15th national Congress of the Communist party of China*, <http://fas.org/news/china/1997/970912-prc.htm> [dostęp: 21.09.2016].
- Kamrany N. M., *China's new World Order: Sharing Global Prosperity Through Connectivity of the Silk Route Countries*, „The World Post” 3.06.2015, www.huffingtonpost.com/nake-m-kamrany [dostęp: 21.09.2016].
- Kroeber A. L., *Istota kultury*, PWN, Warszawa 1989.
- Landsberger S., *Socialist spiritual civilization*, [w:] *Encyclopedia of Contemporary Chinese Culture*, http://contemporary_chinese_culture.academic.ru/713/socialist_spiritual_civilization [dostęp: 21.09.2016].
- Marks K., Engels F., *Manifest Komunistyczny*, [w:] *tychże, Dzieła Wybrane*, t. 1, Książka i Wiedza, Warszawa 1949, s. 14–61.
- Molavi A., *Five Ways the „New Silk Road” Could Transform the Global Economy*, „Credit Suisse”, 27.11.2015, <https://www.credit-suisse.com/us/en/articles/articles/news-and-expertise/2015/11/en/five-ways-the-new-silk-road-could-transform-the-global-economy.html> [dostęp: 21.09.2016].
- Ni P., *The Underlying Philosophy and Impact of the New Silk Road World Order*, http://www.wpfdc.org/images/docs/Peimin_Ni_The_Underlying_Philosophy_and_Impact_of_the_New_Silk_Road_World_Order.pdf [dostęp: 21.09.2016].
- Peyrouse S., *Building a New Silk Road? Central Asia in the New World Order*, „Origins. Current Events in Historical Perspective” 2009, t. 2, nr 10, <http://origins.osu.edu/article/building-new-silk-road-central-asia-new-world-order> [dostęp: 21.09.2016].

- President Xi Jinping Delivers Speech at FOCAC Summit: Full Text*, <http://qz.com/512886/read-the-full-text-of-xi-jinpings-first-un-address/> [dostęp: 21.09.2016].
- Ramo J. C., *The Beijing Consensus*, Foreign Policy Centre, London 2004.
- Sayama O., *China's Approach to Soft Power: Seeking a Balance between Nationalism, Legitimacy and International Influence*, s. 4, „Royal United Services Institute Occasional Paper” 2016, March, https://rusi.org/sites/default/files/201603_op_chinas_soft_power.pdf [dostęp: 21.09.2016].
- Swaine M. D., *Xi Jinping's Address to the Central Conference on Work Relating to Foreign Affairs: Assessing and Advancing Major-Power Diplomacy with Chinese Characteristics*, „China Leadership Monitor” 2015, nr 46, <http://www.hoover.org/sites/default/files/clm46ms.pdf> [dostęp: 21.09.2016].
- Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road. Issued by the National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce of the People's Republic of China, with State Council authorization*, http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html [dostęp: 22.02.2016].
- Wang Y., *Foreign Minister Wang Yi's Speech on China's Diplomacy in 2014*, http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-12/26/c_133879194_6.htm [dostęp: 13.09.2016].
- Wen L., *China Black Cat, White Cat Diplomacy*, „Foreign Policy”, 10.07.2009, <http://foreignpolicy.com/2009/07/10/chinas-black-cat-white-cat-diplomacy/> [dostęp: 21.09.2016].
- Winnicki P., *Nowy Jedwabny Szlak. Droga do budowy imperium*, s. 2., „Biznes.pl” 15.10.2015, <http://biznes.pl/magazyny/handel/nowy-jedwabny-szlak-droga-do-budowy-imperium/cct76t> [dostęp: 18.02.2016].
- Xi eyes more enabling int'l environment for China's peaceful development*, http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-11/30/c_133822694_2.htm [dostęp: 21.09.2016].
- Xi J., *Promote Friendship Between Our People and Work Together to Build a Bright Future*, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng?wjdt_665385/zyjh_665391/t107 [dostęp: 12.09.2016].
- Xi J., *Speech by Chinese President Xi Jinping to Indonesian Parliament*, http://www.asean-china-center.org/english/2013-10/03/c_133062675.htm [dostęp: 12.09.2016].
- Xi Jinping first UN address*, <http://qz.com/512886/read-the-full-text-of-xi-jinpings-first-un-address/> [dostęp: 21.09.2016].
- Yang D., *The Contemporary Significance of Promoting Di Zi Gui Spirit From the perspective of the Core Socialist values*, „Cross-Cultural Communi-

„win-win cooperation” 2015, t. 11, nr 3, s. 24, <http://www.cscanada.net/index.php/ccc/article/view/6653> [dostęp: 21.09.2016].

Zheng Y., Tok S. K., *„Harmonious society” and „harmonious world”: China’s policy discourse under Hu Jin Tao*, „China Policy Institute Briefing Series” 2007, nr 26.

Summary

The New Silk Road, "Win-Win Cooperation", and Socialism with Chinese Characteristics

For several years now, China has been implementing the New Silk Road project. It is a massive undertaking to construct and upgrade the country’s transport infrastructure including railroads, roads, bridges, air and sea ports. It also involves the development of international relations and the global order along new principles and values. The purpose of the paper is to examine whether and to what extent the principles and values of the New Silk Road project combine the values of Chinese socialism. If so, what does this association consist in? The analysis leads to the conclusion that the ideological messages of the New Silk Road project and of Chinese socialism have both Confucian roots.

Keywords: New Silk Road, China, socialism, values

Zusammenfassung

Die Neue Seidenstraße, „win-win cooperation“ und der Sozialismus mit chinesischem Charakter

Seit einigen Jahren verwirklicht die Volksrepublik China das Projekt vom Bau der Neuen Seidenstraße. Das große Projekt hat zum Ziel, die Kommunikationsinfrastruktur zu bauen und zu modernisieren: Bahnstrecken, Wege, Brücken, Häfen, Flugplätze. Das Projekt sieht zugleich vor, die internationalen Beziehungen und die globale Ordnung in Anlehnung an neue Grundsätze und Werte zu prägen. Der Text will überprüfen, ob die Grundsätze und Werte der Neuen Seidenstraße einen Zusammenhang mit den Werten des chinesischen Sozialismus haben und wenn es der Fall ist, worauf dieser Zusammenhang beruht. Die hier dargestellte Suche führt zum Schluss, dass die ideellen Inhalte des Projekts der Neuen Sei-

denstraße und des chinesischen Sozialismus eine gemeinsame konfuzianische Herkunft verbindet.

Schlüsselworte: Neue Seidenstraße, China, Sozialismus, Werte

Information about Author:

ADAM NOBIS, habilitated doctor, professor extraordinarius at the Institute of Cultural Sciences, University of Wrocław, Poland; address for correspondence: Instytut Kulturoznawstwa UWr, ul. Szewska 50/51, Pl 50-139 Wrocław; e-mail: adam.nobis@uni.wroc.pl

